

## **BÉLA TÓTH: Nemesnyár – fajták ismertetője Irányelvek a nemesnyár – fajták kiválsztásához. (Predstavenie kultivarov šľachtených topoľov. Smernice pre výber kultivarov šľachtených topoľov)**

*Vydalo Agrárinform Kiadó és Nyomda Kft. V Budapešti v roku 2006. Publikácia má rozsah 102 strán, 11 tabuliek, 4 vyobrazenia a 95 fotografií.*

Maďarská republika dosiahla v pestovaní šľachtených topoľov pozoruhodné výsledky. Hodnotenie ich skúseností je v súčasnosti mimoriadne aktuálne aj pre nás. Ich výsledky v pestovaní šľachtených topoľov vysoko ohodnotili aj špičkoví zahraniční odborníci, najmä na medzinárodnom topoliarskom kongrese, ktorý v roku 1996 usporiadala Medzinárodná topoliarska komisia v Maďarsku.

Knižná publikácia pozostáva z úvodu a zo siedmich kapitol. V úvode autor zdôrazňuje, že počas uplynulých 20 rokov boli v Maďarsku rajonizované nové vysoko produktívne kultivary šľachtených topoľov, ktorých počet v súčasnosti dosahuje 18 a ich úspešné pestovanie predpokladá uplatniť aj nové moderné, najmä intenzívne biotechnológie. Súčasne autor zdôrazňuje, že kým v minulosti porasty šľachtených topoľov zakladali prevažne veľké poľnohospodárske podniky, a to najmä na nevyužitých poľnohospodárskych pôdach, v súčasnosti to realizujú najmä majitelia menších poľnohospodárskych pozemkov. Majitelia pri tejto činnosti uprednostňujú predovšetkým výber šľachtených topoľov. Súčasne je nesporné, že nemajú k tomu potrebné odborné znalosti a že potrebnú pomoc rozhodne nájdu v tejto knižnej publikácii.

*Prvá kapitola* pojednáva o úlohách, cieľoch a význame, ako aj o doterajšom vývoji pestovania šľachtených topoľov v Maďarsku. V tejto súvislosti je pozoruhodné, že kým výmera topoľových porastov dosiahla v roku 1948 iba 33 800 ha, čiže 2,3 % všetkých lesov Maďarska, v roku 2005 činila výmera topoľových porastov 180 300 ha, čo znamená 10,2 % výmery všetkých lesov. Počas uvedeného obdobia teda výmera topoľových porastov sa zvýšila celkom o 146 500 ha. Konkrétne ide o topole '1-214', 'Agathe-F', 'BL-Costanzo', 'Blanc du Poitou', 'Pannonia', '1-45/51', '1-273', 'Villafranca', 'Triplo', 'Aprólevelű', 'Kopecyky', 'Koltay', 'Sudár', 'Durvakérgű', 'Beupré',

'Raspalje', 'Unal' a 'Adonis'. Okrem uvedených rajonizovaných topoľov registrujú aj štyri tzv. perspektívne topole, vhodnosť ktorých na pestovanie sa posudzuje v súčasnosti. Pri pestovaní v súčasnosti najväčšie zastúpenie má topoľ 'Pannonia' (43,9 %), potom nasleduje topoľ '1-214' (28,2 %) a 'Agathe-F' (7,1 %), kým percentuálne zastúpenie ostatných rajonizovaných topoľov dosahuje 20,8 %. V budúcnosti sa plánuje zvýšiť podiel topoľov 'BL-Costanzo', 'Triplo' a 'Koltay', najmä na úkor topoľa 'Pannonia'.

*V druhej kapitole* nájdeme prehľad systematicky rodu *Populus*, ktorý pre vysoký počet druhov sa delí do 5 skupín, ktoré tvoria: Turanga (topole polopuštné), Leuce (topole biele), Aigeiros (topole čierne), Tacamahaca (topole balzamové) a Leucoides (topole veľkolisté). V tabuľkovom prehľade je prehľad zemepisného rozšírenia druhov a nižších systematických jednotiek podľa uvedených skupín. Poznávame, že v ekologických podmienkach Slovenska majú význam topole patriace do skupín Leuce, Aigeiros a Tacamahaca.

Významná a veľmi rozsiahla je *tretia kapitola*, kde sa predovšetkým uvádza podrobná charakteristika už uvedených 18 rajonizovaných kultivarov, ako aj perspektívneho topoľa 'S-298-8', a to podľa pôvodu, pohlavia, morfológických znakov, podľa doby rašenia a opadu lístia, podľa citlivosti voči škodcom a chorobám, ďalej podľa rastových vlastností, stanovištných požiadaviek a lesopestovného významu. Okrem toho je každý topoľ ilustrovaný kvalitnými 5 fotografiami, a to vo forme dospelého porastu, mladej kultúry, fotografiu zborkovatenia spodnej časti kmeňa starého jedinca, jednorôčné výhonky topoľov, ako aj fotografiou listu jednorôčného jedinca. Uvedené fotografie výstižne znázorňujú hlavné morfológické vlastnosti rajonizovaných topoľov a znamenajú veľkú pomoc pri poznaní jednotlivých rajonizovaných kultivarov na Slovensku.

*V štvrtej kapitole* sú rozpracované poznávacie a rozoznávacie znaky jednotlivých hodnotených kultivarov, jednak ako jednorôčných sadeníc, ako aj vyspelých stromov. Ako hlavné kritériá pri poznávaní sa topole charakterizujú podľa

habitu, tvaru koruny a hrúbky konárov, znakov kôry, výhonkov, morfológie listov, fenologických znakov, ako aj pohlavia, resp. podľa možnosti ich pestovania v účelových výsadbách. Pre pestovanie v blízkosti priemyselných podnikov, intravilánov a pod. sa odporúčajú predovšetkým samčie topole, ktoré majú úzku korunu a sú aj esteticky pôsobivé. Sem patria predovšetkým kultivary 'Adonis', 'I-45/51', 'Kopecky', 'Sudár' a 'Unal'. Pre pestovanie v radových výsadbách, najmä popri cestách, sú vhodné tie samčie kultivary, ktoré sa vyznačujú úzkou korunou, predovšetkým topole 'Adonis', 'Durvakérgű', 'I-45/51', 'Kopecky', 'Sudár' a 'Triplo'. Podľa tvaru koruny a umiestnenia vetiev sa rajonizované topole zaradili do troch skupín, ktoré sú ilustrované aj vyobrazeniami. Prvú skupinu tvoria topole s úzkou korunou, kde konáre vytvárajú s kmeňom prevažne ostrý uhol. Do druhej skupiny patria topole so stredne širokou korunou, kde bočné konáre vytvárajú s kmeňom už menej výrazný, ale ešte ostrý uhol. Tretiu skupinu reprezentujú topole so širokou, rozvetvenou korunou, kým vetvy sú takmer vodorovne rozostavané. Listy topoľov sú charakterizované ako úzke, široké, ako aj srdcovitého tvaru.

V *piatej kapitole* sa uvádzajú smernice pre voľbu vhodných kultivarov podľa ich stanovištných požiadaviek, ako aj lesopestovných cieľov. Značná variabilita stanovišť vhodných na pestovanie rajonizovaných kultivarov topoľov vyžiadala, aby sa rovnaké, alebo podobné stanovišťa s ohľadom na možnosti pestovania topoľov boli rozdelené predovšetkým na základe hrúbky úrodnej pôdnej vrstvy, ako aj vlhových pomerov do niekoľkých stanovištných skupín. Tieto tzv. stanovištné skupiny podľa vhodnosti na pestovanie topoľov tvoria určité podklady na určenie rubnej doby, ktorá môže byť dlhá, stredná, alebo krátka, resp. stanovište aj nevhodné na úspešné pestovanie rajonizovaných topoľov.

Pomerne stručná je *šiesta kapitola*, kde sa uvádzajú a hodnotia technologické vlastnosti šľachtených topoľov. Napriek tomu, že šľachtené topole vytvárajú prevažne rovný, valcovitý kmeň po stránke zdravotnej majú určité nedostatky.

Na nevhodných stanovištiach často sa vyskytujú napr. mrazové trhliny, ktoré neumožňujú vyrábať cennejšie sortimenty. Žiaľ prirodzená odolnosť rajonizovaných kultivarov proti napadnutiu hubami a hmyzovými škodcami nie je dostatočná. Naproti tomu priaznivou vlastnosťou vyfaženého dreva týchto topoľov je, že majú vysoký obsah vody a takto biotickí škodcovia majú ťažkosť pri napadnutí dreva. Podľa chemického zloženia najvyšší obsah má celulóza okolo 48 – 57 %, kým obsah hemicelulózy dosahuje 10 – 23 %, obsah lignina okolo 18 – 24 %. Pomerne podrobne sú rozoberané možnosti spracovania dreva šľachtených topoľov, ako aj použitia produktov z ich dreva. Túto kapitolu napísali Sándor Molnár a Szabolcs Komán.

Zaujímavá a pomerne podrobná je *siedma kapitola*, kde sa hodnotia výsledky selektívneho, porovnávacieho a lesopestovného výskumu šľachtených topoľov, ktoré sa získali počnúc rokom 1970 na sériách výskumných plôch s počtom 23. Tieto výskumné plochy šľachtených topoľov boli založené v spone 4 × 4 m s počtom jedincov 625 ks na 1 ha, pestovali sa intenzívnym spôsobom a vykonaním prebievkových zásahov ich počet sa znížil na 312 ks na 1 ha. V tabuľkovom prehľade sa hodnotia rastové údaje, konkrétne stredná výška a stredná hrúbka, kruhová základňa, celková objemová produkcia, ako aj priemerný ročný objemový prírastok podľa jednotlivých kultivarov. Pozitívom týchto výskumov je, že série výskumných plôch boli založené v rozličných lesopestovných oblastiach Maďarska a takto sú vhodné na objektívne porovnania a orientáciu. Túto kapitolu napísali Gábor Baray a Imre Csika.

Publikácia podáva komplexný prehľad o dosiahnutých výsledkoch pestovania šľachtených topoľov a možno ju odporučiť všetkým pracovníkom, ktorí sa zaoberajú s touto problematikou. Hodnotu a komplexnosť publikácie by ešte zvýšila uverejnenie hodnotovej produkcie vyjadrenej financiami.

Štefan KOHÁN  
Tyršovo nábřeží 9  
SK – 040 01 Košice